

8. У назвах міських об'єктів мають бути відображені всі віхи історичного минулого міста, за винятком увічнення одіозних фігур, пов'язаних з антигуманними злочинами, як то Ленін, Сталін, Кіров, Дзержинський тощо.
9. За можливості, слід зберігати первинні назви міських об'єктів, що виникли у радянський період і мають пряме відношення до міста чи області.
10. Назви міських об'єктів, як то вулиці, проспекти, бульвари, провулки мають відповідати характеристикам самих об'єктів (наприклад, Комуністичний проспект повинен бути бульваром).
11. Найменування та перейменування треба здійснювати на основі чіткої методології відбору критеріїв, щоб уникнути суб'єктивізму у прийнятті рішень.
12. У деяких випадках, за необхідністю поліпшення зручності орієнтування, можна запровадити таблички з подвійними назвами (дійсна – попередня).

У відповідності з наведеними положеннями, передбачається, що концепція буде реалізовуватися кількома етапами, а саме:

1. Відновлення первинної назви міста – Єлисаветград.
2. Повернення назв лінійних об'єктів міста, що функціонували до 1919 р. у межах центральної, заповідної частини міста, затверджених рішенням 5 сесії Кіровоградської міської ради 23 скликання від 28 лютого 1996 р. «Про визначення земель природоохоронного, рекреаційного та історико-культурного призначення».
3. Повернення старих назв у більш віддалених частинах міста, що були замінені у радянський час адміністративним методом, але мають певне історико-культурне значення.
4. У майбутньому, після детального вивчення історії найменувань та перейменувань міських об'єктів, розташування на найбільш значних їхніх будинках табличок з довідковою інформацією.

Отже, на нашу думку, необхідно за можливості зберігати топонімічні назви, у нашому випадку – міські, що виникли у різні історичні епохи та мають значний період побутування, утвердилися в історичних документах, народній традиції найменування. Тобто, має домінувати онтологічний підхід у розумінні значущості топонімічного середовища міста, зокрема Кіровограда. Це означає, що найменування об'єктів повинно виконувати не тільки функцію означення відмінності одного від іншого, але й передавати специфіку ландшафтно-географічних, природних, історико-культурних особливостей свого виникнення. Останнє, в свою чергу, буде забезпечувати формування неповторного самобутнього топонімічного обличчя міста, а відтак, відображатиме «музейне» відношення до міської, селищної чи сільської дійсності.

1. Странский З. Понимание музееведения // *Музееведение. Музеи мира.* – М., 1991.
2. Тупчієнко М.П., Шляховий К.В. Вибір критеріїв оцінки історичної значимості міської топоніміки // *Історія України. Маловідомі імена, події, факти.* – К., 1999.
3. Тупчієнко М.П., Тупчієнко-Кадирова Л.Г., Шляховий К.В. Концепція топонімічної політики в м. Кіровограді. – Кіровоград, 1997 (Рукопис).
4. Козлов В.И. Динамика численности народов. – М, 1957.
5. Лотман Ю.М. Культура и взрыв. – М., 1992.
6. Карпенко О.П. Назви річок Нижньої Правобережної Наддніпряниці. – К., 1989.
7. Пашутин А.Н. Исторический очерк г. Елисаветграда. – Кіровоград, 1992.
8. Тупчієнко М.П. Проблеми вивчення історії фортеці св. Єлисавети та перспективи її музеєфікації // *Наші краї у XVIII ст.: Мат. обласної наук. історико-краєзнавчої конф.* – Кіровоград, 2003.

Tupchienko M.P., Shliakhoviy K.V. The problem of «museum» attitude toward toponymic policy in settlements (based on the example of Kirovohrad). The article is devoted to the research of the specific «museum» attitude toward naming and renaming the settlements and their objects. In the article it is suggested to view the Kirovohrad town as the special kind of the 'open-air museum'. It's required the specific conceptual approach to the town toponymic policy. In the article is analysed the toponymic situation in the pre-soviet and soviet period of the town's life. The problem of the historic character of the municipal objects names is examined. Is offered the methodology of determining the historical names' ranking. Are formed also twelve conceptual approaches to the town's toponymic policy realization.

Key words: toponyms, policy, methodology, rankings, historical name, foncept.

М. А. Заплетнюк

ВПЛИВ ЕКОНОМІЧНИХ ЧИННИКІВ НА ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ (1990-і рр.)

На основі аналізу особливостей економічного розвитку України впродовж 1990-х рр., а також процесу формування економічної еліти та сприйняття громадянами економічної діяльності, визначено вплив економічних чинників на формування громадянського суспільства в Україні.

Ключові слова: громадянське суспільство, економічний розвиток, «тіньова» економіка, економічні реформи, монетаризм.

В основі ідеї громадянського суспільства лежить проблема відносин людини з політичною владою, суспільства з державою. У західних країнах громадянське суспільство, в основному, сформувалося на початку Нового часу і було наслідком перетворення підданих у громадян, зумовленим модернізацією економічних відносин. Вона призвела також до посилення ролі приватних власників, які заклали основи «середнього класу» і поступово перетворилися на важливі чинники збереження стабільності у державі. Приватновласницькі інтереси громадян стали й одним із стимулів боротьби за формування та розширення громадянських прав. Взаємозалежність держави та громадян, необхідність коригування політичних відносин, у зв'язку з формуванням громадянського суспільства, зумовили загострення дискусій щодо його природи.

Одним із перших почав протиставляти природне й суспільно-політичне в людині Т. Гобс, наголошуючи, що природне є некерованим і тому неполітичним, тоді як суспільне підпорядковується законам суспільства, а політичне – владі. Вважаючи свободу природним станом, він обґрунтовував необхідність підпорядкування владі держави нічим не обмеженої свободи, яка веде до загальної ворожнечі і насильства. Відтак, громадянське суспільство – це одержавлене суспільство, яке є результатом переходу від природного до суспільно-політичного стану.

Важливий внесок у розвиток концепції громадянського суспільства зробив Г. Гегель. На його думку, громадянське суспільство існує не всередині держави, а поряд із нею. У Гегеля громадянське суспільство є сферою матеріальних умов для життя, в якій індивіди пов'язані інтересами. Це суспільство філософ розглядав як сукупність індивідів, котрі за допомогою праці задовольняють власні й потреби інших. Фундаментом громадянського суспільства є приватна власність. К. Маркс також вважав, що воно існує поза державою як політичним інститутом. Він розглядав це суспільство як сукупність сімей, суспільних станів і класів, відносин власності й розподілу, тобто, всіх форм позадержавного існування суспільства. Громадянське суспільство, в якому приватна власність відіграє вирішальну роль, породжує державу, воно є буржуазним, а будь-яка держава є знаряддям класового панування. Історичний розвиток, за К. Марксом,

повинен вести до звільнення громадянського суспільства від держави. Таким чином, роль економічних чинників і приватновласницьких інтересів розглядалася у тісному зв'язку зі становленням і розвитком громадянського суспільства. Приватна власність розглядалася як засіб забезпечення інтересів громадянина, але водночас право власності гарантувалося державою. В умовах Західної Європи, руйнування сеньйоріально-васальних відносин і становлення громадянського суспільства супроводжувалося посиленням приватної ініціативи, яка ставала засобом забезпечення приватновласницьких інтересів, а розширення громадянських прав – засобом формування економічної еліти незнатного походження.

В українських реаліях, з відновленням Української державності, формування приватновласницьких інтересів тісно пов'язувалося із поширенням етатистських поглядів у суспільстві, патерналізму та патрон-клієнтських відносин, заснованих на клановості та родинно-земляцьких відносинах. Такий стан речей зумовив специфіку впливу економічних чинників на формування громадянського суспільства.

За умов формування політичних та економічних еліт, на основі розширення сфер інтересів родинно-земляцьких угруповань, в Україні практично не відбулося формування партій на ідеологічній основі. Натомість більшість партій створювалася як засіб забезпечення приватновласницьких інтересів родинно-земляцьких угруповань і кланово-олігархічних об'єднань, про що свідчило створення партій під певного лідера, за ідентичності більшості принципів положень партійних статутів, із одночасним протиставленням позицій їх лідерів. Тому українські політичні еліти, вдаючись до політтехнологій для перерозподілу національного багатства країни, мали відносно невелику кількість потреб у громадянах. Саме тому правлячі політичні сили в Україні набагато більшого значення надавали здобуттю та збереженню міжнародної легітимності своєї влади, ніж забезпеченню внутрішньої (у сприйнятті українського суспільства) [1, 263]. На користь такого твердження свідчить той факт, що рейтинги довіри громадян до всіх Президентів України різко зменшували показники, як правило, вже через півроку після обрання.

Україна була втягнута у здійснення «ринкових претворень», націлених на обмеження її економічного, соціального та культурного потенціалу. Прискорені темпами відбувалося так зване «перекачування мізків» до провідних західних держав. Хоча більшість населення України пов'язувала надії на підвищення рівня життя, але відсутність чіткого плану розбудови держави, суперечки між її лідерами, нечіткість та непрозорість дій багатьох владних структур створили величезні перепони на шляху економічного відродження. Під тиском міжнародних фінансових організацій і впливом Росії, Україна започаткувала шлях до вільної конкуренції, за моделлю класичного капіталізму, яка відображається в ідеології неоконсервативної школи і визнає базову монетаристську економічну політику М. Фрідмана. Це призвело до прискорення майнового розшарування суспільства, сприяло посиленню залежності значної кількості громадян від владних структур як у сфері соціального захисту, так і через систему працевлаштування та оплати праці, коли працівники значної частини державних установ, підприємств та організацій впродовж тривалого часу не отримували заробітної плати. Навіть на початок 2000 р. своєчасно

не отримували заробітну плату 6,9 млн працівників, або більше їх половини. Загальна сума недоотриманої зарплати становила 4,9 млрд грн. [2, 311].

В таких умовах відбувалося розширення сфери впливу «тіньової» економіки, посилення корупції та зростання рівня злочинності, що не сприяло формуванню повноцінного громадянського суспільства. Власне процес формування правової бази ефективної ринкової економіки визначався тим, що розвиток капіталістичного суспільства в Україні та інших постсоціалістичних країнах зазнав впливу з боку тіньового, нелегального сектора (рівень «тінізації» складає, за різними джерелами, від 40 до 60% ВВП, причому Державна податкова адміністрація України інформує про 40–45%) [3, 11].

Замість підвищення ефективності економіки відбулося її різке падіння, замість економічного зростання – нечуваний спад виробництва, замість науково-технічного розвитку – руйнування високотехнологічного виробництва, швидкий знос і моральне старіння основних фондів, велика втрата першокласних фахівців і вчених [4]. Посилення кризових явищ в економіці України на початку 1990-х рр. сприяло зниженню об'єктивних показників рівня життя населення та поширення самоідентифікації громадян як бідних мешканців держави без впевненості у майбутньому.

Інфляція в 1991 р. зросла до 2000%, 1993 р. – 10155% і лише 1994 р. впала до 401%, хоча щорічний рівень був значно вищим – 890%. Лише за 1993 р. оптові ціни зросли у 92,7 рази, а роздрібні – у 63,9 разів. При цьому грошові доходи населення підвищилися лише у 26,5 разів [5]. Протягом 1990-х рр. змінилася структура доходів сільських сімей. Різко підвищилися доходи від їх особистого підсобного господарства. В той же час скоротилися трудові доходи та надходження від суспільних фондів споживання. Якщо в 1990 р. оплата праці в колгоспі та заробітна плата членів сім'ї займала в сукупному доході 59,4%, то 1997 р. трудові доходи сімей, які проживали у сільській місцевості, дорівнювали 23,2%; надходження від особистого підсобного господарства – відповідно 28,8 і 52,7%. Частка витрат на накопичення зменшилась за вказаний період з 21,4% до мінус 0,1%. Основним джерелом доходів сільського населення стали особисті підсобні господарства. У структурі виробництва питома вага виробленої продукції в особистих підсобних господарствах населення в 1997 р. становила 55,6, проти 29,4% у 1990 р., а обсяги виробництва збільшилися, проти 1990 р., на 7% [6, 14]. Якщо 1990 р. середня заробітна плата у сільському господарстві була близька до промисловості, то наприкінці 1990-х рр. відставала майже вдвічі і залишалася найнижчою з усіх галузей економіки. У процесі реформування відносин власності та господарювання на селі, у структурі доходів сільського населення з'явилося нове джерело – дохід від здачі в оренду земельних і майнових паїв. У 2000 р. було укладено 5,6 млн договорів оренди земельних і 4 млн – майнових паїв, а їхнім власникам нараховані 1,7 млрд грн. Проте, лівову частку прибутків від використання земельних паїв отримували саме орендарі, які самостійно визначали розмір виплат на паї. Ситуація у сфері формування рівня життя могла бути ще гіршою, якби не діяли певні соціальні компенсатори та латентні механізми тимчасового гальмування процесів поширення бідності. До найхарактерніших із них можна віднести: 1) населення тривалий час продовжувало споживати товари довгостро-

кового користування та об'єкти особистої власності, придбані за часів, коли реальні доходи малозабезпечених були набагато вищими; 2) продовжували функціонувати залишки так званих «фондів суспільного споживання», які активно згорталися. Саме з цих фондів малозабезпечені верстви населення певний час продовжували безкоштовно отримувати необхідні послуги, які надавали їм установи систем охорони здоров'я, освіти, культури, які хоч і недостатньо, але все ж таки фінансувалися за рахунок бюджетних витрат, що виділялися на їхнє утримання; 3) втрата надходжень коштів компенсувалася зростанням обсягів так званої «сірої» економіки (діяльності, що пов'язана із власним натуральним продуктивним забезпеченням і самозабезпеченням населення побутово-господарськими послугами), а також грошовими доходами, які населення отримувало за рахунок «тіньової» діяльності [7, 23].

Така специфіка отримання прибутків сільськими жителями не сприяла їх участі у громадських об'єднаннях, політичних партіях, оскільки більшість часу відводилася на роботу у власному господарстві. Проте, цей факт сприяв посиленню регіональних тенденцій у формуванні світогляду громадян, оскільки основним джерелом існування ставала продукція, отримана за місцем постійного проживання, що, своєю чергою, робило громадян надзвичайно зацікавленими у подальшій долі, принаймні, місцевості постійного проживання, але стояло на перешкоді усвідомленню громадянами себе, передусім, як громадянами України, а не лише жителями певного регіону. Крім того, прив'язаність багатьох сільських жителів до місця постійного проживання, зумовлена економічними причинами, не сприяла розширенню спілкування між представниками регіонів та усвідомленню єдності інтересів у сфері економічного зростання держави в цілому.

Українські уряди, в основному, здійснювали економічну політику в інтересах зацікавлених у перерозподілі державної власності на свою користь великих фінансово-промислових груп. Хоча цьому також сприяло й поширення патерналізму в українському суспільстві та неготовність як моральна, так і освітньо-кваліфікаційна, більшості громадян займатися підприємництвом. У перші посткомуністичні роки приватний капітал, який тільки формувався, вдало домагався результатів, за рахунок шахтарського протестного руху, який «червоні директори» використовували з метою державної підтримки збиткових шахт. Однак з середини 1990-х рр. у владу почали рухатися нові багатії, яких умовно називали «трейдерами» та «фінансистами», що навчилися накопичувати власний капітал за рахунок так званих вмираючих активів. Саме фінансисти були першими організаторами економічних процесів, відкривачами зовнішнього ринку. З кінця XX ст. представники великих фінансово-промислових груп уже як власники великого капіталу почали активно проникати у парламент. На формування громадянського суспільства в Україні суттєвий вплив мав той факт, що, на відміну від практики розвинутих країн, де сформувалися спеціалізовані неполітичні інститути лобювання інтересів великих власників у політичній сфері, в Україні була створена власна офіційна система взаємовідносин власників з владою: фінансово-промислові групи стали безпосередньо використовувати загальну політичну структуру країни. Саме великі власники стали соціальною основою перехідного суспільства, а олігархічна система взаємовідносин влади і капіталу сприяла тому, що економічні трансформації в Україні створили ситуацію, коли на роль

соціальної основи суспільства може претендувати лише нечисленна верства населення, що отримала зиск від цих перетворень [8, 378–396].

Етатизації суспільства сприяла й практика державного регулювання цін на товари та послуги. З 1999 р. в Україні почався процес хаотичного підвищення плати за житло, воду, тепло та інші комунальні послуги в регіонах. Представники уряду стверджували про відсутність альтернативи підвищенню тарифів на житлово-комунальні послуги для населення, через необхідність впровадження масштабних заходів з метою енергозбереження, у зв'язку з імпортом 90% потреб нафти й 80% природного газу за світовими цінами (у собівартості комунальних послуг затрати на енергоносії сягали 65–85%); забезпечення позитивних змін у економіці, з поліпшенням інвестиційного клімату; потребою стримування інфляційних процесів, шляхом зменшення дефіциту бюджету, за рахунок скорочення дотацій. Крім того, зростання тарифів зумовлювалося також необхідністю здійснення соціально орієнтованої політики та надання адресної допомоги найбільш вразливим верствам населення [2, 342]. При цьому уряд не брав до уваги ні низький рівень життя більшості громадян, ні значну суму заборгованості із заробітної плати, пенсій, соціальних виплат, ні той факт, що підвищення тарифів призведе до зростання обсягів неплатежів. В результаті 15% сімей стали одержувати субсидії для оплати житлово-комунальних послуг, а майже 30% не сплачували за них від чотирьох місяців і більше [9, 21]. Якщо у січні–лютому 1999 р. відбулося зростання заборгованості населення у сфері сплати за комунальні послуги з 3480,1 до 3992,8 млн грн., то до кінця року цей показник зріс до 5049,1 млн грн., не дивлячись на те, що впродовж року заборгованість відділів субсидій коливалася біля 1163,9 млн грн. у січні і 1108 млн грн. у грудні, за зростання рівня заборгованості до 1444,7 у червні [10, 427].

Навіть у 2000 р. рівень бідності за національною межею складав 26,4%, глибина бідності – 23,8%, вартісний рівень бідності – 156 грн., рівень споживання бідних верств населення – 118,9 грн. на одного дорослого за місяць. Рівень крайньої бідності за національною межею складав 13,9% вартісний вимір крайньої бідності – 125 грн. Упродовж тривалого часу не вдавалося поліпшити становище багатодітних сімей, більшість яких не мала можливості нормально харчуватися. Проте, зростання реальної заробітної плати і реальних доходів населення, в поєднанні зі зростанням цільових виплат малозабезпеченим сім'ям, покращило ситуацію. Ризик бідності для сімей з дітьми знизився у 2002 р., порівняно з 2000 р., на 37%, а для багатодітних сімей – вдвічі [11, 200–201]. Саме бідність населення і залежність від державних органів сприяли формуванню кланових структур. Зокрема й як засобу забезпечення інтересів їх членів у сфері протистояння з іншими кланами та у царині протиборства з державними структурами. Причому процес міжкланового протиборства посилювався вже у другій половині 1990-х рр., коли їхні представники віддавали перевагу політичній боротьбі, націленій на забезпечення впливу у сфері прийняття політичних рішень.

Особливістю українського суспільства було й те, що характерна для західних суспільств практика, коли економічна модернізація сама собою розуміється як сприятлива умова для масової політичної участі (адже володіння більшими економічними й когнітивними ресурсами сприяє переходу від цінностей виживання

до цінностей самовираження, ускладнюється посиленням, іноді вирішальним, значенням факторів політичного та ідеологічного характеру, які не сприяють консолідації суспільства навколо стратегічних завдань модернізації). Тому використання громадянами України сукупності моделей політичної участі зумовлене специфікою національного політико-інституціонального контексту, що об'єднує як формальні політичні інститути, так і неформальні, зумовлені особливостями політичної культури українського соціуму [5, 297].

Таким чином, об'єднання громадян України для захисту інтересів, у тому числі й перед державними структурами, здійснювалося не стільки шляхом легалізованої діяльності у складі політичних партій, громадських організацій, а через участь у неформальних об'єднаннях (зокрема й злочинних), внаслідок бідності значної частини населення, зумовленої стрімким перерозподілом матеріальних благ у суспільстві, на користь олігархічних кланів. Водночас економічні реалії 1990-х рр. змушували громадян інтегруватися у таку систему розподілу національного багатства, через втілення у життя монетаристської теорії економічного реформування. Проте, в ході приватизації та розширення підприємницької діяльності впродовж 1990-х рр. постала нова категорія власників, чие майбутнє, зокрема й у сфері економічної діяльності, пов'язувалося тільки з Україною. Цей факт сприяв формуванню певної громадянської позиції та розуміння необхідності захисту своїх інтересів за допомогою як політичної участі, так і політичного функціонування.

1. Панасюк Б.Я. Формування державної системи економічного прогнозування і планування // *Банківська справа*. – 1995. – № 2.
2. Україна: утвердження незалежної держави (1991–2001). – К., 2001.
3. Кулініч О.М. Економічні механізми боротьби з відмиванням грошей: українські завдання в контексті міжнародного досвіду: Автореф. дис. ... канд. екон. наук. – К., 2006.
4. Чухно А. Хозяйственный механизм и пути его совершенствования на современном этапе // *Экономика Украины*. – 2007. – № 3.
5. Політичні проблеми сучасної України: Аналітичні доповіді Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Кураса НАН України. – К., 2012.
6. Орлатий М.К. Соціальна сфера села та економічний механізм регулювання її розвитку: Автореф. дис. ... д-ра екон. наук. – К., 1999.
7. Мандибура В.О. Рівень життя населення та механізми його регулювання: Автореф. дис. ... д-ра екон. наук. – К., 1999.
8. Рахманов О.А. Власники великого капіталу як соціальна основа української державності // *Українське суспільство на шляху до політичної нації: історія і сучасність*. – К., 2014.
9. Кір'ян Т., Шаповал М. Концептуальні питання соціальної реформи // *Україна: аспекти праці*. – 2000. – № 6.
10. Статистичний щорічник України за 1999 рік. – К., 2000.
11. Україна: стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки. – К., 2003.

Zapletnyuk M.A. The economic factors impact on the formation of civil society in Ukraine (the 1990s). By analyzing the features of economic development in Ukraine during the 1990s, the process of forming the economic elite and public perception of the economic activity, are defined the influence of economic factors on the civil society formation in Ukraine.

Key words: civil society, economic development, «shadow» economy, economic reforms, monetarism.

О. А. Неприцький

БРЕНДІНГ ПОЛЬСЬКОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ НА ПОЧАТКУ ХХІ ст.: РОЛЬ ВНЗ, РЕГІОНІВ І ДЕРЖАВИ

Проаналізовані чинники, що на рівні держави, регіону та промислової політики ВНЗ формували взаємозв'язки і взаємозалежності між брендингом освіти та формуванням позитивного іміджу Польської держави в Україні.

Ключові слова: брендинг, імідж, вища освіта, освітній туризм, Польща, Україна.

Польща активно формує свій імідж на міжнародній арені наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. Створення позитивної репутації за кордоном досягається різними засобами публічної дипломатії, культурної й економічної діяльності. В тому числі, активно використовувалася технологія формування національного бренду через промоцію системи вищої освіти. Проблемою формування іміджу країни на означеному етапі вивчали фахівці-теоретики і практики в різних країнах. Проте, першій, безперечно, належить англомовному світу. Класичними вважаються праці Ф. Котлера [1] та С. Анхольта [2], які заклали основи вивчення брендингу території та національного брендингу.

Паралельно досліджувалося формування позитивного іміджу вищих навчальних закладів (В. Березенко [3], Є. Тихомирова [4], М. Гжех [5]). Окремо слід відзначити дослідження, проведене Інститутом Громадських Справ (*Instytut Spraw Publicznych*), щодо становища іноземних студентів у Польщі [6]. В більшості праць зазначається, що політика держави істотно впливає на імідж системи освіти і робить набуття знань у вищих навчальних закладах більш або менш привабливим для мешканців інших країн, оскільки, процес навчання не обмежується лише контактами університету зі студентом, а містить більш широкі соціальні зв'язки, пов'язані з побутом, контактами з державними установами, організаціями, співжиттям у соціумі тощо. Метою цієї статті є аналіз ролі ВНЗ, регіонів і держави у брендингу польської вищої освіти та взаємозв'язків між брендингом освіти і формуванням позитивного національного іміджу Польщі в Україні.

Навчання на власній території мешканців інших держав (в ідеалі – представників національної еліти), з подальшим їх поверненням на Батьківщину – це один із традиційних способів формування позитивного іміджу країни за кордоном, який використовувався в публічній дипломатії. Наприкінці ХХ ст., ця практика отримала нові можливості застосування, у зв'язку з використанням сучасних інформаційно-комунікативних технологій. Промоція держави через освіту до того ж є одним із найбільш фінансово вигідних шляхів формування міжнародного іміджу, навіть якщо для цього використовуються стипендіальні програми. Держава надає стипендію, яку студент витрачає на оплату навчання у вишій цієї ж держави, проживання у гуртожитку, їжу й одяг. Тобто, гроші залишаються в країні, а через 5 років держава отримує «живий рекламний носій», своєрідного агента, який ходить своєю рідною країною, чи будь-якою іншою, розповідаючи, яка гарна та держава, де він навчався. Гарною вона закарбувалася в його пам'яті як мінімум тому, що надала безкоштовну освіту.

Громадяни України могли стати студентами польських ВНЗ, які надавали стипендію у декількох випадках. Перш за все, якщо мали польське походження і отримали Карту Поляка. Такі абітурієнти набували право боротися за бюджетні місця у державних зак-